

ЦІЛОСВІТОВА ВИЗВА НА ОФІЦІАЛНЕ УЗНАНЯ КАРПАТЬСЬКИХ РУСИНІВ НА УКРАЇНІ

29. 10. 2014, НА БЕЗОДКЛАДНЕ ОПУБЛІКОВАННЯ

Карпатыськы Русины – то выходославянський народ, котрый творяць автохтонны жытелі карпатыського регіону в центрі выходной Европы. Сусідні народы і штаты, де Русины жыли цілыма сторочама, узнавали їх походжіня, язык і культуру. Вшыткы країны, в котрых карпатыськы Русины жыють віками і на даных територіях суть автохтонныма жытелями (Словакія, Чеська республіка, Польша, Мадярьско, Румунія, Сербія, Хорватія), їх в сучасности узнають як народностну меншыну і підпорують їх язык і культуру. **Вынятком є лем Україна.**

В надвязности на вызначны зміны на Україні, організації карпатыськых Русинів і окремы особы на цілім світі вирішыли опубліковати тоту вызву, котров жадають офіціално узнати карпатыськых Русинів за народностну меншыну на Україні. Тота вызва є призначена організаціям і органам, котры можуть Україні помочи в тім намаганю – Европській унії, Організації споєных народів, владі Споєных штатів америцькых, владам европських штатів, котры уж на своїй території офіціално узнали русиньску народностну меншыну.

Адресатами той вызвы суть: президент України Петро Порошенко, різны українськы міністерства і український омбудсман; амбасадор Споєных штатів америцькых на Україні, урядници Европской унії і Організації споєных народів одповідны за людськы права; амбасадор України в США; Міністерство заграничных діл США; український выбор в Конгресі Споєных штатів америцькых. Вызва буде послана і тым амбасадорам, котры на Україні заступають европскы державы, де жыють Русины як народностны меншыны, як і дакільком експертным групам („think-tankom“), котры ся займають проблемами выходной Европы.

„Україна уж мать нового президента, новозволеный парламент і підписала асоціачный договор з Европсков унією,“ высвітлила **Др. Патріція Крафчік**, професорка славістики на Евирґрінській штатній універзиті і председкыня Конзорція карпатыськых Русинів у Северній Америці, котре здружує найвызначнішы культурны організації карпатыськых Русинів у Споєных штатах і в Канаді. „**Теперь настає час, жебы Україна наслідовала приклад своїх европських сусідів, котры уж офіціално узнали русиньску народностну меншыну і підпорують єй культуру і язык.**“

Одгадує ся, же на цілім світі жыє коло 2 міліонів карпатыськых Русинів. Велика часть з них (коло 850 000) жыє на Закарпатыській Україні, де творяць аж 85% популації. В році 2007 Закарпатыська областна рада в голосованю переважнов векшынов голосів узнала русиньску народность локално, т. є. на території Закарпатыської области України. В році 2012 український парламент схвалив вызначный языковий закон, котрым потвердив і русиньскому языку право на жываня в уряднім і общественнім контактї в рамках України.

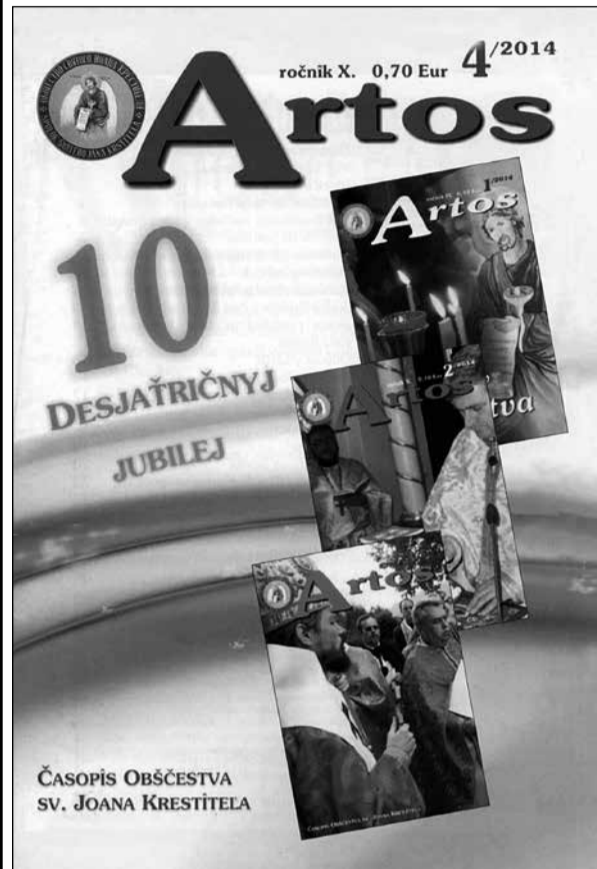
Джеймс Кепчарь-Каміньскі, председа найвекшой русиньской членьской організації (Карпато-русиньске общество) Конзорція карпатыськых Русинів у Северній Америці, высловив сплочный погляд за многих карпатыськых Русинів: „**Уж довше слідуєме общій позитівный прогрес в процесі узнаня карпатыськых Русинів і на Україні. Настає час уж завершыти тот процес і узнати міролюбных карпатыськых Русинів, дотримуючіх вшыткы законы, за офіціалну народность на Україні.**“

Веце інформацій можуть дати:

Джон Рігетті, rusynone@gmail.com

Славомир Гиряк, hirjaksravo@gmail.com

10-річний юбілей часопису Артос

Кідь переходиме коло новинкового станку і видиме множество новинок і часописів, нападе нас може і така думка: „Ці то то вшитко дахто чітать, ці то мать змысел нукати таке множество пресы.“ А може подобно хтось роздумує: ці мать змысел в теперішнім часі нукати таке множество хрістіаньскых часописів, ці ся докінця оплатить выдавати в русиньскім языку хрістіаньський часопис?

Як одповідь на тот вопрос мож бы было увести писмо благореченого Павла написане к десятирічному юбілею новинок „**Русское слово**“. Ёго слова

нелем нукають одповідь, але і прямо вызывають к росшырєваню русиньской і сучасно хрістіаньской пресы.

Того року і наш часопис **Артос** святкує округлый юбілей – десять років свого жывота і публікачного діятельства про Русинів-грекокатоликів. А зато няй слова владыкы, благореченого Павла, адресованы новинкам „Русское слово“ (позн. ред.: *были то новинкы-тыжденик, котры выходили у Пряшові в роках 1924 – 1938 і были неофіціалным друкованым органом Пряшівской грекокатолицькой епархії*), потішать і сердца сучасных нелем русиньскых чітателів нашого часопису:

„Перед 10 роками было выдруковане перше чісло „Русского слова“ з посланєм „За Бога і за народ“. В тых двох словах є обсягнуто то, што є про чоловіка найцінніше, найсвятіше. Без тых двох слов не може быти чоловік наповненный, ани доконало щастливый. Зато „Русское слово“ за десять років свого ествованя выповнило цінне заданя – намагало ся выбудовати в сердцах своїх чітателів любов і вірность ку Богу, ку Хрістовій католицькій Церкві, і любов і одданность ку отцовщині, ку своему підкарпаторуському народу. (...) Ходять навколо нас і нападають нас із каждого боку, хотять нас збавити найціннішой річі – нашої грекокатолицькой віры. Хотять нам одобрати наше народне усвідомлєня і нам так мильый язык, котрый сьме ся научили од нашого отця і нашой матери. А з радостєв можеме сконштатовати, же наше траплїня і жертвы при выдаваню „Русского слова“ за десять років не были марны і неуспішны...“

Окрем святой католицькой віры „Русское слово“ буде і в другім десятирочу служыти отцовщині і карпаторуському народу. Ёго посланєм буде і дале культурно просвіщати, народно усвідомлєвати Русинів, все в католицькім дусі і в тім языку, котрому найліпше розумлять, котрый тримають за свій, котрый люблять, котрым бісідують...“

Нашы усвідомлены вірници мають смотрити на „Русское слово“ і в будучности з любовлєв і довіров, як на свої новинкы, котры приносять великы жертвы за них, за їх вічне і дочасне благо. Ставайме до ряду, берьме ся до работы, жебы стихотворці наступного десятироча могли заспівати, же „Підкарпатыськы Русины уже оставили глубокий сон.“

Дай, найласкавішый Господи Боже, і нашому **Артосу** до далшых десятих років силу підкріплати души грекокатоликів-Русинів і привести їх к вічному блаженству.

Редакція **Артоса**

Ку ґратулаціям редакції **Артоса** ся придає і наша редакція.

Красный юбилей ославила Зузана Осавчукова Гапакова

Русиньска малярка з Пряшова, родачка із села Пінковці – Зузана Осавчукова Гапакова 18. септембра 2014 ославила красный юбилей 80 років свого жывога.

По скінчіню учительской комбінації вытварна выхова і російскый язык і література на Высокій школі педадагогічній у Братіславі зачала учителёвати. Зо зачатку учіла на Середній педадагогічній школі у Пряшові а потім на кафедрі вытварной выховы Педадагогічній факулты Універзіты П. Й. Шафарика в Пряшові, одкы в році 1991 одышла до пензії, а в тім же році была приятя до Словацькой вытварной унії.

Окрем педадагогічній і научной роботы у сфері теорії вытварного уменя і естетіки, цілый жывог ся занимала вытварным уменём, найчастіше творила закутины природы або букеты квіток, главно із сухым пастелом. Выставляла на многих персональных і колективных выставках, а і теперь мож ей роботы відіти на выставці у СНМ – Музею русиньской культуры в Пряшові.

Желае нашій юбілантці іщі много років у добрім здоровю, спокою у родині і жебы і надале творила образы, котры потішать душу не єдного любителя вытварного уменя.

А. З., фотка автора

Про жывог небезпечна вольба

До півночі в неділю 21. септембра 2014 было треба передати кандидатуры тых, котры в новембровых комуналных вольбах маюг інтерес здобыти мандат на функцію старосты, пріматора ці посланця в містській або сільській радї. Покля мадярскый воліч на Словеньску в комуналных вольбах переважно підпорує кандидата Партії мадярской комуніты або партії Мост-Нід, русиньскый воліч, котрый не має реалну політічну силу в подобі міцной русиньской народностной партії, є в іншій позиції. Своіх кандидатів выберать з цілого політічного спектра релевантных політічных партій. Навыше знаме, же переважно традично выберать з наліво орьентованых кандидатів. В першім рядї русиньскый воліч смотреть на політічну принадлежность, котра але на розділ од мадярских партій не говорить ніч о одношіно к русиньській меншыні, о замірах кандидата розвивати культурный, сполоченскый і обчанскый жывог членів меншыны. Холем дотеперь то так было. А не маю причіну ся надїяти, жебы то так не буде і теперь.

Кідь в парламентных вольбах вдяка волебній сістемі, котра ту є, і кількосты Русинів не мож дістати до Народной рады СР нашого кандидата без цілодержавной підпору єго кандидатуры і підпору цілословеньской політічной партії, в комуналных вольбах є якраз тотя нагода не смотрити на політічну принадлежность, але зволити собі чоловіка, котрый реално буде підтримувати інтересы Русинів у наших селах і містах. Навыше, комуналны вольбы суть вольбами до того найосновнішого ступня самосправы, котра прямо в селі ці місті може впливати на далшы іх розвиток. Ці в них буде аґенда підтримованя розвитку русиньского жытельства, котре ту жыло стовкы років, або то буде путь поступной, але цілковой асімілації жытельства.

Самособов, суть діла, на котры староста ці посланець, хоць яку добру дяку бы не мали, не можуть вплинути. Суть то діла, котры не суть в руках найнизшого ступня самосправы і котры ся мусять рішати лем лобінгом на крайскы парламенты або на Братіславу. Але і ту є вопросом, котрый наш представитель має, а кідь має, та який великий інтерес, тот лобінг робити, жебы робив на благо своїх жытелів. Но суть і діла, котры рішаюг нашы старостове, пріматоры, посланці прямо, і залежить лем на них, який буде образ міста ці села.

Спомяньме лем то, же місто або село є зряджователём матерьских і основных школ а од старосты ці пріматора залежить, яка то буде школа. Ці буде русиньска, ці створить холем условії про навчаня русиньского языка, хоць на словацькій школі, або ся діти будуть учіти лем словацькый язык, хоць ся на селі не бісїдує інак, як по русиньскы. Є то одповідность наших старостів, посланців, же лем в мало наших селах, де можеме мати нашу таблу по русиньскы, тотя табла досправды є. Є то іх одповідность, же якбач лем в двох селах суть таблы по русиньскы і на урядї ці на школі. Хоць бы там нелем могли, але подля закона, так як таблы на означіня назвы села, і мали быти. Докінця під грозбыв фінанчнй покуты. Є то іх одповідность, же улїці не маме по нашому означены нїгде. Же основны урядны інформації не даваюг і по русиньскы, што є таксамо законом становлене. А не робляг так ани на интернетовых сайтах тых міст і сел.

Вшытко тоты суть дрібніці. Але з тых дрібниць складать ся ціла мозаїка. Мозаїка нашой асімілації, або мозаїка нашого захованя. Вшытко тоты не є потрібне зато, жебы сьме не знали по словацькы чїтати, але зато, же кідь то є на очах, є то сімбол, дякуючі котрому собі люде веце усвідомлююг свою ідентичность і спомалює ся процес асімілації. Хочеме ту быти і за 20 років? Пак бы сьме і в тых комуналных вольбах не мали смотрити лем на політічну принадлежность, але на то, ці потреби на захованя нашего народа кандидаты знаюг і будут охотны за них лобовати. Наша вольба може быти про жывог народа небезпечна.

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, Пряшів

Світовий конгрес Русинів/Руснаків/Лемків = адресат незнамый!

Быв єм участником послїднєго засїданя Світового конгресу Русинів, котрый проходив минулого року на Підкарпатю. Представитель Северной Америки у своїм прослові окрем іншого повів, же Русины в Америці не знаюг, хто, коли і на основі чого змінив назву конгресу, кідь зразу зачала ходити корешпонденція і документи од „Світового конгресу Русинів/Руснаків/Лемків“ і од „Світовой рады Русинів/Руснаків/Лемків“.

Самособов, то спустило велику дискузію, согласны і несогласны погляды. Головно зато, же пункт програмю засїданя была і зміна Штатуту (Станов) СКР. Сам єм ся намагав пояснити, же локальны етнонімы ся можуть дале хосновати, можуть быти тоты етнонімы вырахованы в преамбулі штатуту, маюг в окремых державах свої значіня, але як єден народ мусиме мати і в назві конгресу єден етнонім. На конгресі ся прияв новий штатут, проти котрого сьме были мала опозиція, але веджіню конгресу ся не подарило основне діло. Конгрес не дістав нову назву, але зістав Світовим конгресом Русинів. Так, як був і оснований в році 1991. Не подарило ся то веджіню теперь, подобно як ся то не подарило ани перед пару роками, і зато мі тоты наміры припадали на Підкарпатю як нелогічны, кідь на конгресі тот проблем уж був продіскутований давнїше.

Конгрес є дондєсь зареґістрований на Словеньску як обчанське здружіня з назвов „Світовий конгрес Русинів“. Наперек тому, кідь было дашто, што єм почас тогорічного бенале русиньской культуры в Криницї уж не був годен довкола слухати, то не были фалошны тоны дакотрых ансамблів, бо і то ся ставать, але тісяч раз повторяна назва „Світова рада Русинів/Руснаків/Лемків“, Премія Василя Турка Гетеша, котру удїлює „Світова рада Русинів/Руснаків/Лемків“ за вклад до культуры „Русинів/Руснаків/Лемків“ і т. д. аж натїлько, же одходжаючі зо салы єм уж ани не знав выдкы єм, хто єм, яка то культура і што то за Світова рада.

Не буду знова і знова пояснєвати, чом Світовий конгрес Русинів мусить

зістати Світовим конгресом Русинів і не мож з назвы робити нияку федерацію, конфедерацію ці іншы „неманжельскы“ спїюня. Меншына, котра за зміну назвы была, мусить прияти, же была меншынов і же векшына роздумує інак. Тотя меншына але зарівно з тым, же ей членове сидять у Світовій радї, має якбач чутя, же є векшынов і зъявлює ся ей фатаморґана, котра ей шепче до уха, же зміна назвы была приятя. Покля іде о галуцінації, котры тоты люде не знаюг одвернути, пак є то тот ліпшыи припад.

Тот гіршыи припад є, же ніхто з них ниякы галуцінації, перед котрыма бы ся не знав боронити, не має, але самовольно порушує штатут Конгресу, основный закон орґанізації, котрой суть найвысшыма фукціонарями. Што іщі гірше, то сітуація, же кідь бы законы переступив політік, був бы то єго конець, єднако як бы то був якбач конець каждого єдного лїдра даякой орґанізації, але у Світовім конгресі Русинів є каждый тихо, нікому ся то не хоче рішати і меншына конгресовых делеґатів днєсь рядить векшыну.

До максімальной абсурдности то дотягла Комісія про освіту Світового конгресу Русинів, котра мала почас бенале в Криницї своє засїданя. Подля інформації Рутенпресу ся комісія доїдала на тім, же ся буде робити словник русиньского-руснацького-лемківского языка і выготовить ся методолоґія навчаня русиньского-руснацького-лемківского языка. Честованы, знать мі хтось пояснити, што то за словник будеме мати?! І што за методолоґію?! Тот словник буде якбач такый, як і цілый конгрес.

Світова рада в Криницї ся доїдала на тім, же зажене далшы писма українським орґанам і Европскому парламенту за узнаня Русинів на Україні. Звідам ся, кому має прийти одповідь? Бо офіціально орґанізація під назвов „Світовий конгрес Русинів/Руснаків/Лемків“ – не є! Про мене є такый адресат незнамый. І кождїй добрій поштарці є того ясне. Нажаль, лем нашій презідїї ні!!!

П. М.

Школство мусить быти над фестивалами!

Перешло літо. Час, котрый є переповнений многыма русиньскыма фесті-валами, яких, якбач, з рока на рік лем прибывають. Могли бы сьме повісти, же літо є просто єдным великым русиньскым фестівалом з якостнішым ці менше якостным програмом, з векшыма ці меншыма подіяма, котры в русиньскім реґіоні ся роблять помалы під каждов березов. Много раз ем вже критізовав і просив ся, ці пінязі, з котрых ся тоты акції платять, суть досправды добрі схоснованы, головно кідь видиме, як іншы сфери в народностнім жывоці Русинів бідують і ледва пережывають. Од своїх опонентів все ем дістав одповідь, же *тото треба робити по наших селах, бо тым ся підтримує і захранює наша культура*. Прошу, жебы было ясне, же я в принципі не ем проти акціям такого характеру. Лем ся звідам, ці нам їх треба тільки, і яка є то культура, котра ся вдяка ним захранить?

6. септембра 2014 на Сеймі Русиньской оброды на Словеньску новозволеный председа Инж. **Мілан Мнягончак** поінформовав членів організації, же маєме нову русиньску школу: Основну школу в Калній Розтоці (окр. Снина). Додав і другу позітивну справу, же русиньскый язык ся зачав учіти і на далшій школі – ОШ інтернатній з українськым навчалным языком у Гуменнім. Лемже радость з того, же наше бідне школство на Словеньску предсі лем може має дяку будучность і надію розвивати ся, по дакількох днях опала з першым осіннім листём. К двом позітивним інформаціям о двох новых школах пришли такой і дві неґативны: перша – Основна школа з Матерьсков школов у Баєривцях з навчалным языком русиньскым є од нового школьского року зрушена. Прічина? Неінтерес родічів і мало дітей у селі. Друга – заперли і ОШ в Шарішкым Цавнику, де ся русиньскый язык по році 1989 учів як неповинный предмет, пізніше як повинный, дале як кружок а в посліднім році в рамках проекту вечерніх школ, який реалізує ОЗ Колысочка. Кідь добрі порахуєме, што сьме повіли, выходить нам, же сьме на тім так, як сьме были і дотеперь, а перспектывы суть веце песімістичны як оптімістичны.

Таке вернийме ся іщі раз к поставленому вопросу: Яка то є культура, котру нам треба розвивати? На які проєкты нам досправды треба давати грошы? Што Русинам принесла ера і культура фестивалів? Нажаль, многы русиньскы активісты ся заспокоїли з таков формов культурной работы. Тадь там поспіваме нашы співанкы, вкажеме дашто з нашого фолклору, потанцюєме, є што попоти і поісти – може найрадше пироги, бо тоты найліпше репрезентують традичну русиньску кухню... Докінця повіли бы сьме, же то є іщі тот ліпшыи вариант презентації русиньской культуры, бо тот гіршыи є організований через проєкты Союзу Русинів-Українців СР, де над головами наших людей рітмічно ся рушають чуджі (українськы) заставы. Але што з того? Який є выслідок і принос таких проєктів про будучность нашого народа? Котрый фестивал русиньской культуры за выше 20 років – окрема туней забава – выкликав інтерес родічів о то, жебы ся їх діти учіли в школах русиньскый язык? Котрый сільскый фестивал быв імпульзом на заложеня русиньской школы або на навчаня русиньского языка? На котрім русиньскім фестивалі сьме діти научіли читати, писати а їх і їх родічів сьме пересвідчили, же як Русины ся не мають за што ганьбити, але же можуть і мають право бісідувати „по свому“, подобно як і другы народности в демократічнім штаті?

З каждорічного позераня на наш фолклор ся фактічно став фолклор, котрый значить раз за рік, почас фестивалу, собі повісти або може лем припоманути, же сьме Русины. Але такой як вылюфтує алкоголь з фестивалных голов, зарівно вылюфтує з них і тото „мале русинство“ і уж не потребують роздумувати над тым, же культура то не є лем фолклор і к ей пережыттю треба і дашто веце як лем єден фестивал в році.

Іронію є, же якраз в Баєривцях ся каждый рік організує наш фестивал, людей там приходять повно з цілою околиці, але школа – зістала порожня. Культура збудована лем на фестивалах, наісто не приносишь то, што досправды потребує каждый народ на захованя своєї ідентичности. А я сам притім добрі знам, як много сил выналожили цілы роки староста і директорка школы на то, жебы школа у Баєривцях фунґовала – аж по границі своїх фінанчных можностей. Честованы, дагде ся стала хыба! А не є то лем проблем Русинів Словакії. Покля Русины на Підкарпатю не мають тільки грошей, жебы робили фестивалы під каждов березов, ай наперек тому, же їх держава нияк не підпорує, намагають ся організувати холем недільні школы, котры фунґують уж веце як десять років. В державах, у котрых маєме і фінанчну підпору, робиме вшытко, лем много раз забываєме на тото найосновніше – **підхопити родічів і вскїпити їм пересвідчїня, же найосновнішым на пережыття нашой культуры є выхавати молоду генерацію, котра буде активно знати русиньскый язык і буде утримувати і активно розвивати дідовизню наших предків**. Лемже то не є посланєм фестивалів, але освітней работы міджі людми! Кібы сьме на ню заміряли веце часу і грошей, пак бы не было в такой мізерії наше школство на Словакії, в Сербії, де є ситуація з рока на рік тыж гірша, пак бы сьме не боєвали о каждого єдного школяря в Польщі, жебы нашы діти, кідь ніч інше, холем знали прочитати текст в азбуці! Не мали бы сьме проблем з тым, же не є дітей ани до русиньских таборів...

Наконець мусиме сконштатовати, же результаты культуры основаной на фестивалах днесь ясно вказують, же є то культура декаденції. Фестивалы нашы діти много не научають. Культура лем на базі фестивалів може значіти, же сьме посліднів генераціов, котра іщі пише і читать по русиньскы, але сьме уж близко того, же дораз перестане бісідувати по русиньскы. Русинство ся не може розвивати лем на базі фестивалів, бо то є путь к стагнації і лем крок од декаденції. А декаденція може быти кончінов нашого народа.

Як знаме, на фестивалах, при наших шумных співанках і музиці, часто нас порывають до танцю і співу. Став нашого школства бы нас таксамо мав порывати. В першій ряді – до работы. До твердой і систематічной работы. Аж кідь тот принесе позітивны результаты, аж пак будеме мати право і заспівати.

П. МЕДВІДЬ

• *Перед вітринов із книжками народностных меншын 18. книжного ярмарку в Кракові, в тім числі і лемківськыма, стоить знама лемківска поетка, високошкольска учителька і русиньска активістка (всередині) доц. Др. Олена Дуць-Файфер зо своіма лемківськыма докторандками: (зліва) Мартов Ватрал і Аннов Машланов.*

Лемківскы книжки на 18. книжнім ярмарку в Кракові

Книжны ярмаркы у Кракові – то є єдна з найвекшых культурно-обходных подій у Польщі. Того року першый раз організаторы дали можность представити і книжну продукцію в языках народностных меншын. Ярмарок був організований 23. – 26. октября 2014.

І так, од входу наліво, у великій вітрині презентували ся книжки выдаваны різныма організаціями лемківской, ромской, ормяньской, словацькой, кашубской і російской меншын.

Найбогатшу колекцію книг у материньскім языку презентовав Союз Словаків у Польщі, котрый має професіональне видавательство і друкарню. Окрем того было велє книжок в кашубскім і російскім языку. Представлена серія ормяньских книг была, нажаль, лем в польскім языку. Хоць Ормяне розвивають пробы ревіталізувати свій язык, дотеперь не друкують книги в ормяньскім языку. Подобно вызерать, з погляду хоснованя языка, ситуація ромских выдань. Запрезентованы невеликы книжочки із видавательской серії „Ромове вчера і днесь“ были видрукваны лем по польскы.

Колекція презентованых книжок у лемківскім языку была скромна. Окрем выдань **Стоваришыня Лемків і серії Бібліотеки лемківской класікы, выдаваной Русков Бурсов** (обидві організації вшыткы книжки друкують у кодифікованім лемківскім языку), **представлены были дві выданя, обидві красно ілустрованы – Баї, байкы і повіданя Лемків, выданы Ансамблём пісні і танцю Кычера і книжочка Небесна пані з горы Явір** выдана Спархіалным центром православной культуры „Ельпіс“. Окрем тых лемківскоязычных выдань презентуваны были і книжки з русиністики, але выданы по польскы.

Доц. Др. Олена ДУЦЬ-ФАЙФЕР, Ягелоньска універзіта в Кракові

Наш літературный русиньскый язык у практиці

Русиньска інтелігенція часто критізує компетентных філологів, же ґраматика русиньского языка не є дотворена, хоснують ся два варианты, міджі ученыма не є злагода.

З пасторачной пратікы можу повісти, же тото не належить міджі проблемы народа. Ці перечітам слово дідо/дідо з і або з ї, значіня слова буде все єднаке. То є ділом култиватії фонетікы а буде добрі так, як то компетентны дефінітивно установлять.

Уж бы было начасі!

Векшыи проблем віджу в *Словарю русиньского языка*. Не будусь так, яка є ёго потреба. Намісто ориґінальных давных русиньских слов ся хоснують словакізмы, бо то легше і по руці. Словотворіня є але повинностєв і работов філологів!

Яке є рішіня? Таке, же прадавны русиньскы слова треба найти і новы вытворити і увести їх до жывота. Тото послідне ся але стане, кідь будуть у *Словарю*.

Нежычливіці русиньского языка часто критізують діалекты русиньского языка за недостаток слов, же їм звучать як „гатланина“. Кідь але чують літературный язык, признають, же мать „книжну“ форму, но мудрують, же народ так не бісідує, же докінця ани дакотрым словам кодифікованого языка не розумить. Но треба ся тых мудріяшів опросити то: „А Шарішане, Земплінчане, Ораване... розумлять вшыткым словам списовного словеньского языка?“

Самы видиме, же ні! Вшыткы словка суть їм знамы, бо медіално сушь каждоденно уж скоро єдно стороча вношованы до жывота народа, но обсягу многых з них іщі море людей не розумить. У Русинів є іншыи проблем – їх списовный язык не мать достаточну медіалізацію, зато ёго познаваня і розвиваня є о то тяжше.

А сьме зась при школах, медіях, структурах...

Но сьме тыж і при Церьквы і є інтересне, же тота сфера інтелектуального жывота народа є найякостніша. То зато, бо літературный язык ся дотварять церьковнов термінологіов, словарь теологічных і біблічных слов є певный і новы слова (novotvary) суть творены з русиньского языкового фундаменту. Церьковны тексты (*Єванґелія, Апостолы, Тайны, Молебні, Тропарі, Кондакы, Поґрїб...*) не може ниякий языкознатель означіти за „гатланину“, бо każde їх слово мать русиньску основу і є чисте, ясне, здорове.

Каждый язык є даный од Бога і мать свою „харізму“. В русиньскім языку є то природна звучность і співучость. Ёго церьковны співы суть без конкуренції.

Про віруючих Русинів, котрым справды залежить на їх реліґійній ідентичности, є рішіня прости: „*Прияти русиньскый літурґічний язык за свій і тішыти ся з ёго розвиваня.*“

ТґЛіц. о. Франтішек КРАЙНЯК, Камюнка

Знову обявлений „страчений світ“

Кідь даколи дахто буде писати історію Славянської бібліотеки (частини Народної книгарні, котра є в пражскім Клементині), не мав бы обійти пригоду єдної їй новий книжки: недавно вышла за помочи той визначной інституції книжка **Страчений світ Підкарпатської Русі (Zmizelý svět Podkarpatské Rusi)**. За єй зродом є скоро детективна пригода, котра сучасно говорить о творчій інвенції і прецизній роботі одборних працівників книжніці.

Цілы роки лежали в депозиті Славянської бібліотеки забыты шкатулки з негативами **Рудолфа Гулки**, урядника, фотографа і перекладателя, котрый на зачатку 20-ых років минулого стороча жив на Підкарпатській Русі. Окрем урядных повинностей, фотографовав тамтешню природу, людей, крої, самобытність жывота містных жителів. Негативы (не обягвали лем фотографії з Підкарпатської Русі, але і з далшых областей ЧСР), переважно скляняны

таблички, были обявлены, пройджены процесом зроду фотографії, ушорваны і з выбору з них vznikла прекрасна книжка. Є, самособов, підложена добрым одборным коментарём, даныма о жывоті і творчости автора, докладныма припоминками, бібліографіями і назвами.

Выходить так, же послідня річ значила про творців проекту **Лукаша Бабки** і **Ганы Оплетілової** множество бадательской работы, даколи наісто аж детективной. Области, котры Рудолф Гулка скоро сто років фотографовав, вызерають днесь цалком інакше, країна ся змінила, многы будинки уж не стоять, назвы міст і улиця ся помінили, дакотры села зникли, іншы автор фотографій нияк не описав.

Наперек вшыткому, едіторському тиму, ку котрому треба придати і графічно-го редактора **Ондржея Гулеша**, ся подарило, думає собі, вшытко потрібне захопити, ідентіфікувати, назвати. Книгу розділили до дакількох частей подля регіону (Ужгород і околиця, запад, середина і выход Підкарпатської Русі, погляды з далшых областей, де Гулка фотографовав).

Є то нелем цінне і обяжне добове свідоцтво о „страчений землі“, але сучасно барз красна книжка: листованя в ній є радостев і зажитком.

Книжку мож обіднати у: vydavatelstvi@nkp.cz.

Аґата ПІЛАТОВА, „Podkarpatská Rus, časopis Společnosti přátel Podkarpatské Rusi“, 3, 2014, с. 2.

Помагать дітём спознавати русинський язык

В сучасности не є велё книжок про діти в русинськым языку. По правді, є їх лем пару, но ани тоты не можеме найти в обходах з книжками. Русинскы діти мають обмежены можности дістати ся к літературі в роднім языку, за помочи котрой можуть обявлёвати ёго красу. Свідницьке обчанське здружіння **ТОТА АГЕНТУРА** зробило крок, котрым проблем доступности єдної книжки вирішило. В році 2013 выдало а недавно увело до продая на Словенську дітячу книжку **Подьте, діти, што вам повім** написану в русинськым языку од авторки **Людмілы Шандаловой**.

Де заспало куряtko? Яка є жывотна правда старого коцура? Што вам порадить сова? Што мать в шпайзу вовірка? Чом мать заяць великы уха? Є мышка добра газдыня? Хто в лісі дірігує оркестер? Одповіді на тоты вопросы суть поступно одкрыты в 28-ох приповідках зо світа звіряток. Интересны віршы в русинськым языку суть доповнены переписом до латинікы. Дітём од найменшого віку, їх родічам або старшым сородинцям окрем забавы помагають розвивати словну засобу. Ку каждому віршу суть тематічно корешпонуєчі ілюстрації; за графічныма сімболами стоить замір розвивати абстрактне думаня у молодого читателя.

За успіхом першого выдання, котре служить як помічний матеріал у навчалнім процесі в матерських і основных школах на выходнім Словенську, **ТОТА АГЕНТУРА** недавно выдала **актуалізоване друге выдання**. Книжку мож купити в интернетовых обходах www.kompot.sk, www.martinus.sk або в обході з ЦД на пішій зоні у Свіднику.

П. М.

ЯЗЫКОВА КОНСУЛТАЦІЯ (15)

1. Коли пишеме в русинськым языку *li/ li/ ly/*. Є даяке основне правило, з котрого можеме выходити? (**ПРОДОВЖІНЯ**)

Покы сьме при фонемі *ly/*, то можеме спомянати найтіпичнішы позиції про єй вжываня:

1. По твердых консонантах в основах слов:

- г, к, г, х: *гыдзгати, кывати, вынуты, хыжа* і ін.;
- д, т, н, л: *дыхати, тыждень, ныні, колыска* і ін.;
- п, б, м, в, ф: *копыто, быти, мыш, высокый, фыркати* і ін.;
- р, с, з: *рыба, сын, язык* і ін.;

2. В дакотрых словотворных морфемах:

а) в префіксі **вы-**: *выходити, выберати, выписати* і ін.;

б) в словотворных суфіксах:

- **-ыня** і ёго варіант **-кыня**: *газдыня, шовгыня, судкыня, председкыня*;
- **-ырь**: *пастырь, богатырь*;
- **-ыто**: *копыто, корыто*;

– **-ды**, котрым ся творять присловники: *кады, тады, тогды*; і т. п.;

в) в суфіксах присловників типу: *по хлопскы, по русинскы, полежацкы* і т. д.;

3. В падовых флексіях назывників мужского і женского роду в плуралі:

домы, стромы, дубы, жены, ногы, рукы...

4. В падовых флексіях придавників з основ на твердый согласный:

добрый – добры, добрых молодой – молоды, молодых, сестриным – сестриных, братовым – братовыма.

5. В порядковых числовниках, містоназывниках і часопридавниках, котры ся склонують як придавники типу **новый**: напр.: *шестый, такый, званый, битый*;

6. В містоназывниках: *ты, мы, вы.*

II. Фонему li/ пишеме:

1. по непарных по твердости і мягкости согласных там, де є наслідком зміны старославянського **ѣ** (яты): *обід, біда, вітор, віра, цвіт, міра, міх, смільый, сміх* і ін.;

2. там, де і є результатом історичной алтернації з **о, е** в новых запертых складах:

– **o>i**: *рока – рік, коня – кінь, мого – мій, твого – твій, стою – стій, братового – братів, нянькового – няньків, Петрового – Петрів* і т. п.;

– **e>i**: *гребінь, камінь, ремінь* (в тых лексемах *li/* зістане тьж в отворенім складі: *гребіня, каміня, реміня*), *вести – вів, плести – плів, нести – ніс* і т. п.

3. в падовых флексіях:

– назывників множного числа муж. і женского роду з основ на **ч, щ, дж**: *обручі, доджи, теці* і ін.;

– у флексії **-ів** назывників муж. р. в ген. плуралу: *домів, вояків, оріхів, родічів* і ін.;

– у флексії **-ій** в особных менах типу: *Андрій, Алексій* і т. п.;

4. у флексії **-іти** в інфінітивных формах часослов типу: *розуміти* і в одповідных формах минулого часу: *розумів, розуміли*;

5. там, де староруське **-ение** ся стягло на **-іня**: *благословіня, речіня, завершіня* і ін.;

6. в префіксі **під-**: *підписати, підняти, підскочіти* і ін.;

7. на зачатку слова: *іва, іван, ігла, ігор, ідеал, іці* і др.;

8. у функції **злучника** і **часткы**: *хлопці і дівчата, о тім і говориме* і т. п.;

9. в інфінітивных формах на **-чі**: *мочі, речі, лячі, товчі, печі*;

10. у вшыткых позиціях по согласных **ч, щ, дж**: *число, щірий, міджі* і ін. (вынятком є суф. **-иско**: *ручиско, добрачиско* і т. д.);

11. в суфіксі **-іц(я)**: *паліця, кыртіця, пятніця* і ін.;

12. в чуждих словах, выходячі з тзв. **еврофонетичного варіанту**, пишеме у вшыткых позиціях по согласных і гласных *li/*: *аверзія, автобіографія, авторізація, авіація, актівіта, амнестія, композиція, кондиція, універзіта, фаворіт, гратулація* і т. п.

III. Фонема li/:

Покы іде о правопис *li/*, ту даяку практичну раду к правопису сформуловати є тяжше, затоже ясно го чуєме і знаєме диференцовати у высловности переважно лем кідь ся находит у **силній позиції**, то значить під акцентом: *сливка, видно, лінивий, кривий, сито, бити, вити* і под.

Подля правил русинського правопису *li/* в русинськым языку пишеме:

1. Звычайно в згоді з **высловностев** – там, де в староруськым языку было **и**: *битка, виноватый, гостина, зима, липа, млин* і ін.;

2. **Без згоды з высловностев** – у флексійных морфемах інфінітива **-ти**: *нести, писати, читати* (што в нашім правописі мож высвітлити захованём **історичного принцип**);

3. У формах часослов **2-го часованя в функції тематічного гласного**: *хвалити – хвалиш – хвалиме, білити – білиш – білиме* і ін.;

4. В словотворных суфіксальных морфемах:

– **-ик**: *коник, хлопик, столик* і ін.;

– **-ин**: *бабин, материн, сестрин* і ін.;

– **-ив(а/ый), -лив(а/ый)**: *жнва, лінивий, старостливый, жалостливый* і ін.;

– **-ин(а)**: *половина, середина, долина* і ін.;

– **-их(а)**: *соколиха, ворониha, ковалиха* і ін.;

– **-ив(о)**: *паливо, топливо, пиво* і ін.;

– **-ил(о)**: *мотовило, правило, кадило* і ін.;

– **-иск(о)**: *хлописко, домиско, кописко* і ін. (і в позиції по **ч**: *ручиско, хлопчиско* і т. д.);

– **-ит(ый)**: *забитый, розвитый, сердитый* і ін.;

– **-ист(ый)**: *колосистый, мочаристый, гористый* і ін.;

5. в префіксі **при-** і в приназывнику **при** незалежно од слідуючого за ним звука: *приходити (прийти), прижмурити, при мамі, при хыжі* і т. д.;

6. В падовых флексіях согласно з парадігмами:

– **-ови (-ёви)** в **дат. ед. ч.** живых назывників муж. р.: *братови, учителёви* і ін.;

– **-ами (-ями)** в **інштр. множ. ч.** назывників муж. р., жень. р. і серед. р.: *сусідами, учителями, женами, дынями, мотовилами, полями* і ін.;

– **-и** в лок. ед. ч. назывників женьск. р. типу *часть – части, сіль – соли, тварь – твари*; в ген., дат. і лок. назывників серед. р. едн. ч. типу *теля – теляти*; в ном. числовників *три, штири* і в других падовых флексіях.

(Література: Ябур, В. – Плішкова, А.: *Русинський язык в зеркалі новых правил правопису про основны і середні школы з навчанём русинського языка*. Пряшів: Русин і Народны новинки, 2005, с. 12-17.) **Доц. Пётр. Анна ПЛІШКОВА, Пётр., ІРЯК ПУ в Пряшові**

НАРОДНЫ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинки. Шефредактор: Мгр. Александер ЗОЗУЛЯК, редакторка: ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., языкова редакторка: доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД. Адреса: Ludové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Tel.: 0917 171 912, IČO: 17079748. Реґістрацны числа: ISSN 1339-5505, EV 327/08, MİC 49 438. Предплатне на рік є 10,- €, так істо і часопису Русин.

Опубликованы погляды дописователів не мусять быти згодны з поглядами редакції.

Адреса новинок на интернеті: www.rusynacademy.sk, E-mail: rusyn@stonline.sk

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR – program Kultúra národnostných menšín 2014
Реалізоване з фінанчнов підпоров Уряду влади СР – програм Култура народностных меншын 2014

Rusín a Ludové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+4

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2